

KULTUREN

Kv. Klockaren 19

Dalby, fornlämning nr 40:1,
Lunds kommun, Skåne
Arkeologisk förundersökning 2017

KULTURMILJÖRAPPORT 2018:1

MATTIAS KARLSSON

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

Framsida: Teckning av Nils Månsson Mandelgren. Gavlar på korstolar i Dalby klosterkyrka.

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	3
Fornlämningsmiljö.....	3
Genomförande och resultat	4
Kulturlagerstatus	5
Administrativa och tekniska uppgifter.....	7
Referenser.....	9
Fynd	10

Sammanfattning

- Syftet med förundersökning var att närmare avgränsa fornlämning 40, Dalby historiska bytomt.
- Resultaten av undersökningen tyder på att äldre lämningar, från tiden före skiftet, är bevarade inom västra delen av kv. Klockaren 19. Lämningarna bedöms vara från perioden järnålder eller medeltid till nyare tid.
- Avgränsningen av fornlämningen såsom redovisad i FMIS är alltså i huvudsak korrekt. Området med bevarade lämningar tycks dock, i och med denna undersökning, kunna avgränsas något noggrannare, till ett område som ligger något längre mot väster i förhållande till fornlämningsgränsen. En ny ungefärlig och sannolik gräns för bevarade lämningar redovisas på bilagda kartor (Bilaga: figur 2 och 3).
- Vad beträffar den flik av fornlämningsområdet som berör fastighetens nordvästra del ska noteras att undersökningen givit litet nytt underlag för en bedömning. I det schakt som låg närmast denna del, schakt 7, påträffades ansevärt sentida störningar. Ytterligare schakt kunde inte grävas i denna del på grund av förekomsten av ledningar och i väster angränsande parkeringsplats.

Inledning

Med anledning av planerad nybyggnation inom fastigheten Klockaren 19 i Dalby (Bilaga: figur 1) har Länsstyrelsen i Skåne beslutat om en arkeologisk förundersökning (Lst dnr 431-4660-2017). Fastigheten är delvis belägen inom fornlämningens nordöstra del. Syftet med den genomförda förundersökningen var att avgränsa fornlämning nr 40, Dalby historiska bytomt.

Fornlämningsmiljö

Dalby kyrka, kloster och kungsgård etablerades redan under 1000-talet. Enligt Erik Cinthio har troligen Sven Estridsen börjat bygga stenkyrkan i samband med att han placerade Egino som biskop i Dalby 1060 (Cinthio 1989 s. 22ff). Delar av kungsgården, som låg strax väster om kyrkan, bör ha uppförts ungefärligen samtidigt som kyrkan (Cinthio 1983 s. 91f). Under 1000-talet tillhörde troligen de bröder som verkade i Dalby benediktinerorden. I början av 1100-talet har klostret reformerats om kom därefter att lyda under S:t Augustinus regler, liksom för övrigt bröderna vid domkyrkan i Lund.

År 1388 rasade en våldsam brand över hela sockenkyrkan, den mellersta delen av klosterkyrkan samt två tredjedelar av byn brann ned. Enligt uppgift kom klostret även att lida skada vid Karl Knutssons härjningar 1452. År 1530 bestämde sig Kristian I att sekularisera klostret och tillsatte Anders Bille som första länsherre. Vid reformationen var hela Dalby by i klostrets ägo (Dalby klostrets intäktsbok 1530).

Enligt äldre kartor har i äldre tid och inom aktuell fastighet Klockaren 19 legat två hemman. På en karta från 1786 har södra gården nummer 11 och den södra nr 45 (Bilaga: figur 2).

Genomförande och resultat

Förundersökningen genomfördes under två dagar inklusive återställning. Kvarteret Klockaren 19, som ligger i anslutning till den historiska bytomtens nordöstra del, omfattar sammanlagt ca 7000 kvm. Inom ytan grävdes 9 schakt med en sammanlagd längd av 47 meter. Schaktens bredd var 1,25 meter.

Schakten spreds över fastighetens yta med syfte att konstatera och avgränsa fornlämning 40, Dalby historiska bytomt. Vid placering av schakten var det nödvändigt att ta hänsyn till att fastigheten till stora delar är bebyggd med hus (huset längst i norr förmodligen på 1950-talet, och byggnaderna söder därom omkring 1970) med tillhörande gångstråk, träd, diverse ledningar i marken med mera.

Topografin inom fastigheten och jämförelser med nivåer på omgivande fastigheter indikerade att vid uppförandet av byggnaderna på mellersta och södra delen av fastigheten har marknivån höjts.

Schakt 1 och 2 (Bilaga: figur 4) placerades i fastighetens sydvästra del. I detta hörn sluttade topografin märkbart mot västra och södra gränsen för fastigheten. Överst i schakten framkom tjocka jordlager som påförts i sen tid. Över moränen påträffades kulturlager vilka kan vara rest av utjämningar eller odling från senmedeltid till nyare tid. På morännivå i schakt 2 påträffades ett kraftigt stolphål, vari påträffades ett föremål av järn. En datering till järnålder eller medeltid förefaller sannolik. Kol- och jordprov insamlades från fyllningen för en eventuell 14C-datering.

Längre norrut och likaså nära den västra fastighetsgränsen placerades schakt 4 (Bilaga: figur 5). Under tjocka sentida och påförda jordmassor påträffades ett lager med grå finkornig jord med rött tegelkross. Detta lager bör vara utlagt under relativt sen tid, förmodligen efter 1800-talets skifte. Lagret överlagrade nämligen en fin stenläggning satt i sand och grus. Ovan och mellan stenarna påträffades yngre rödgods, enstaka med vit engobering, vilket talar för en datering till 1600- eller 1700-talet eller ännu något senare.

Sannolikt är stenläggningen en rest av den gård som före skiftet funnits på platsen och som kan ses på äldre lantmäterikartor. Stenläggningen låg i princip direkt på moränen. Inga andra äldre lämningar påträffades under den.

Öster om schakt 1, 2 och 4 öppnades schakt 3, 5 och 9. I de två senare schakten påträffades endast sentida påförda lager ned till morännivå. Inga nedgrävningar i moränen - som kan ha påverkats i sen tid - påträffades. Vad beträffar schakt 3 påträffades, under sentida påförda massor, ett grått lager med rött tegelkross på moränen. Lagret kan vara ett äldre marklager som odlats. Inga nedgrävningar påträffades. Närmare fastighetens östra gräns grävdes schakt 6, 7 och 8. I schakten påträffades sentida påförd jord; i schakt 6 och 8 ned till morännivå. I schakt 7 påträffades strax ovan moränen ett lager som kan tolkas som ett äldre marklager som odlats. Inga äldre nedgrävningar påträffades.

Resultaten av undersökningen tyder på att äldre lämningar, från tiden före skiftet, är bevarade inom fastighetens västra del. Avgränsning av fornlämningen redovisad i FMIS är alltså i huvudsak korrekt. Området med bevarade lämningar tycks dock, i och med denna undersökning, kunna avgränsas något noggrannare, till ett område som ligger något längre mot väster i förhållande till fornlämningsgränsen. En ny ungefärlig och sannolik gräns för bevarade lämningar redovisas på bilagd karta. Vad beträffar den flik av fornlämningsområdet som berör fastighetens nordvästra del ska noteras att undersökningen givit litet nytt underlag för en bedömning. I det schakt som låg närmast denna del, schakt 7, påträffades ansevärd sentida störningar. Ytterligare schakt kunde inte grävas i denna del på grund av förekomsten av ledningar och i väster angränsande parkeringsplats.

Kulturlagerstatus

Kulturlager i form av äldre marklager som förmodligen odlats in i nyare tid påträffades i fastighetens västra (schakt 1, 2, 4, 5) och norra (schakt 7) del. Bebyggelselämningar från

järnålder/medeltid och fram till skiftet påträffades i östra delen av fastigheten (schakt 2 och 4). Det ska noteras att omfattande markarbeten gjorts i samband med uppförandet av den nuvarande bebyggelsen. I synnerhet kan noteras att områdets mellersta och södra del påtagligt höjts genom påfyllnad av jord, vilket är tydligt vid en jämförelse med omgivande fastigheter i söder och väster. Vissa indikationer finns också på att jord tagits bort i samband med denna nybyggnation. Lagren var i allmänhet torra. Undergrunden är något lerig sand, mestadels torr och stenig.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr	431-4660-2017	Fornlämning nr/art	RAÄ 40:1
Socken/stad	Dalby	Kulturens projektnummer	61000-536
Landskap	Skåne	Län	Skåne
Kommun	Lund	Trakt/kvarter/fastighet	Kv. Klockaren 19

Typ av exploatering	Nybyggnation
Uppdragsgivare	Lunds kommuns fastighetsbolag
Typ av undersökning	FU
Ansvarig institution	Kulturen
Fältarbetsledare	Mattias Karlsson
Övrig personal	—
Fältarbetstid	17-08-08 – 17-08-09

Fälttid	
Arkeolog	16 h
Maskin	16 h

Undersökningens omfattning	
Yta	60 m ²
Kubik	60 m ³
Schaktmeter	47 m

Kostnad för arkeologi	
Fältarbete	16 × 800 = 12 800 SEK
Rapport	32 × 800 = 25 600 SEK
Administration/projektledning	4 × 800 = 3 200 SEK
Rekognoscering på plats	4 × 800 = 3 200 SEK
Inmätning (eget instrument)	2 × 1000 = 2000 SEK
Analyser	—
Traktamente	2 dgr × 66 = 132 SEK
Körersättning	37,00 SEK × 11,3 km × 6 = 252 SEK
Summa:	47 184 SEK

Kostnad övrigt	
Maskiner	14 775 SEK inkl. moms
Bodar	—

Övrigt	—
Summa	14 775 SEK inkl. moms
Summa, faktisk	61 959 inkl. moms
Summa, beslutad	59 500 (exkl. moms)

Fyndmaterial (förvaring m.m.)	LUHM 32822: 1–30
Arkivmaterial, förvaring	LUHM (kopior i Kulturen)
Ritningar, dokumentation	10 st A3-ritningar i skala 1:20
Foto	10 digitala fotografier
Analyser	—
Övriga upplysningar	—

Referenser

Arkiv

Lantmäteristyrelsens arkiv, se www.historiskakartor.se

Litteratur

Cinthio, Erik 1983: Dalby kungsgård. Medeltidsarkeologin som historisk vetenskap. *Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Årsbok* 1983.

Cinthio, Erik 1989: Benediktiner, augustiner och korherrar. *Skånska kloster* (red. Erik Cinthio). Skånes hembygdsförbunds årsbok 1987/88. Kristianstad/Lund.

Dalby klostets intäktsbok 1530–1531. Utg. med inledning och kommentar av Knut Knutsson & Göte Paulsson. Skånsk senmedeltid och renässans 10. Lund 1983.

Bilaga 1. Fyndförteckning

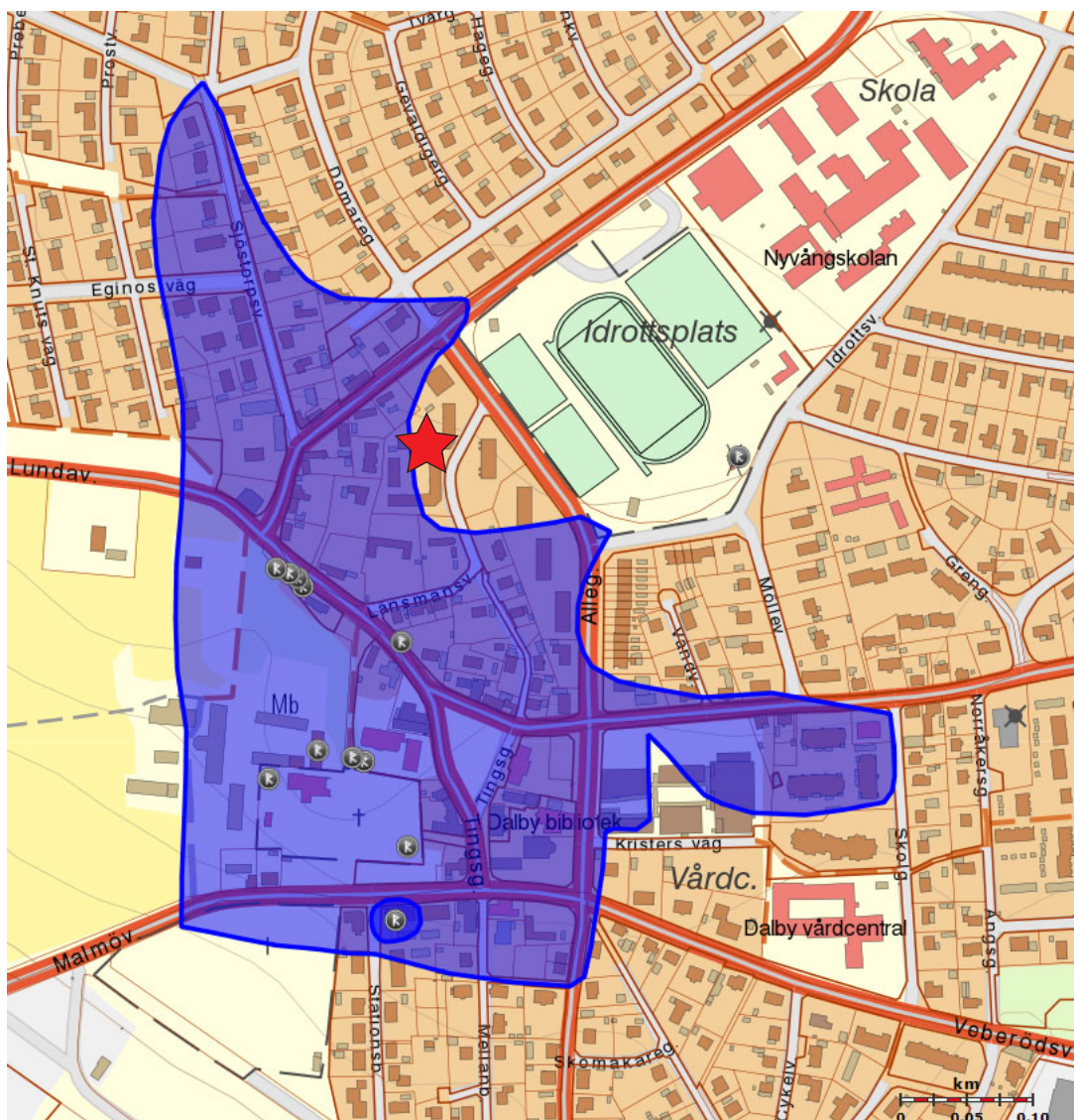
Fyndförteckning

Kv. Klockaren 19, Dalby

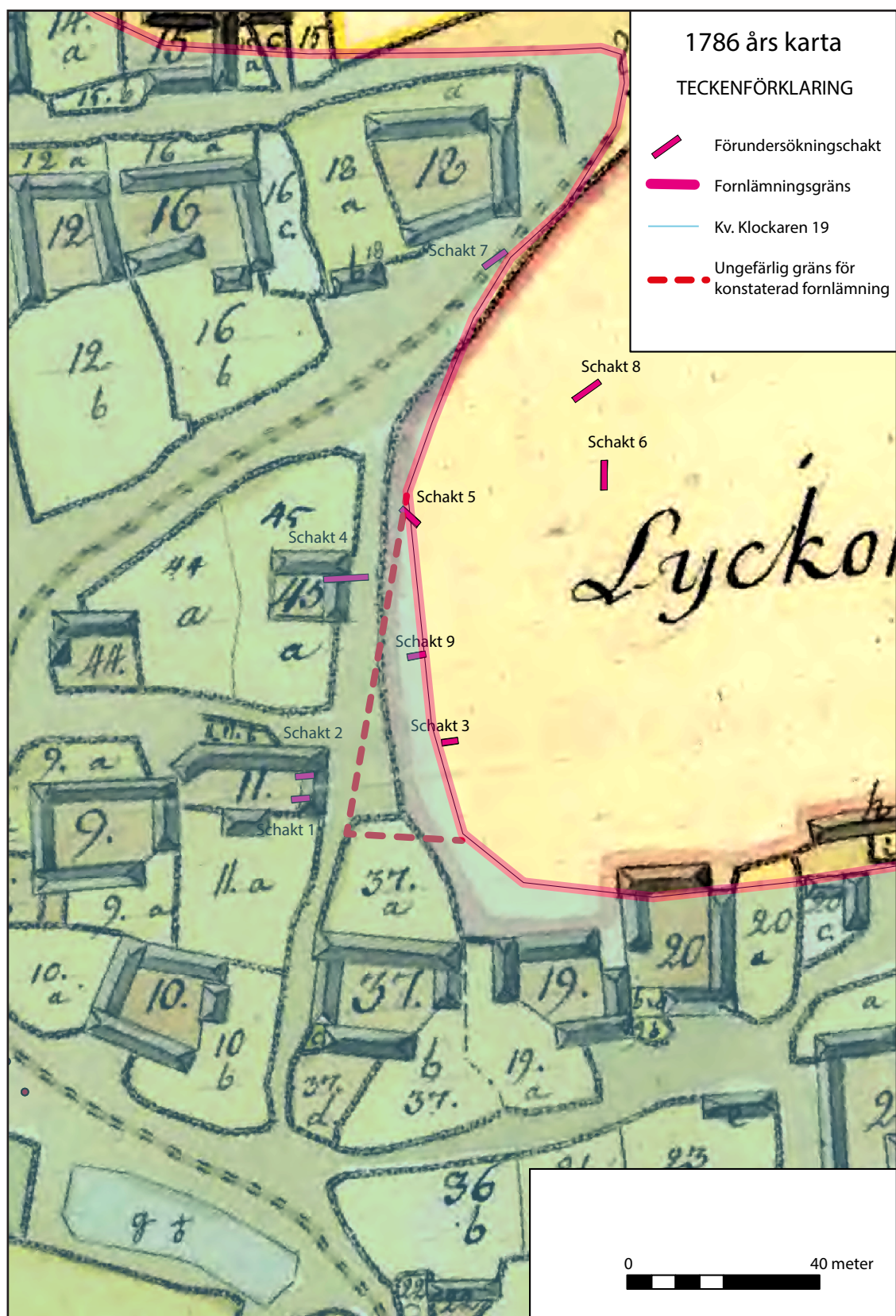
Förundersökning 2017

Fyndnummer: LUHM 32822

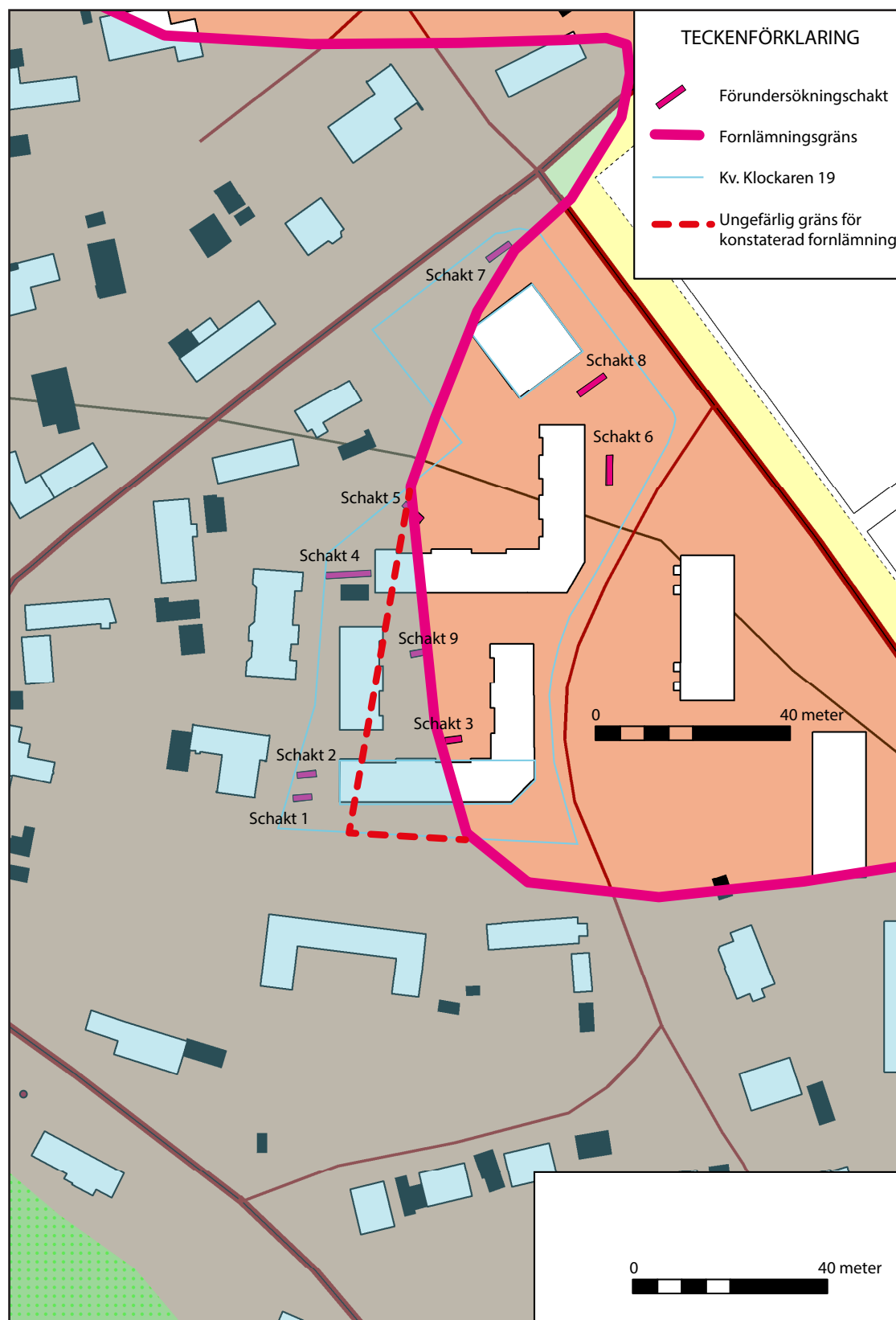
Fnr	Fyndomständighet	Material	Formtyp	Sakord	Del	Antal	Vikt i g.
1	Schakt 1, fynd vid schaktningen, ca 80 cm djup mitt i schaktet.	Keramik	Yngre rödgods	Kärl	Buk	2	4
2	Schakt 1, fynd vid schaktningen, ca 70 cm djup mitt i schaktet.	Keramik	Porslin	Kärl	Buk	1	1
3	Schakt 2, rensfynd, södra sidan mitt i det mörkt svarta lagret.	Keramik	Yngre rödgods	Kärl	Mynning	1	1
4	Schakt 2, i stolphål i botten (lager 10)	Järn	Don/del av redskap			1	31
5	Schakt 2, i stolphål i botten (lager 10)	Bränd lera				2	10
6	Schakt 2, fynd vid schaktning	Keramik		Kärl	Botten	1	11
7	Schakt 2, fynd vid schaktningen, möjligen från lager 8	Metall, CU-leg	Ring, ca 8 cm diameter			1	63
8	Schakt 4, lager 4	Keramik	Yngre rödgods	Kärl		6	25
9	Schakt 4, lager 4	Keramik	(Yngre?) Svartgods	Kärl	Buk	1	5
10	Schakt 5, rensfynd, 1,5 m mot söder i det brungrå lagret. Djup 60 cm.	Keramik	Yngre rödgods	Kärl	Fat	3	10



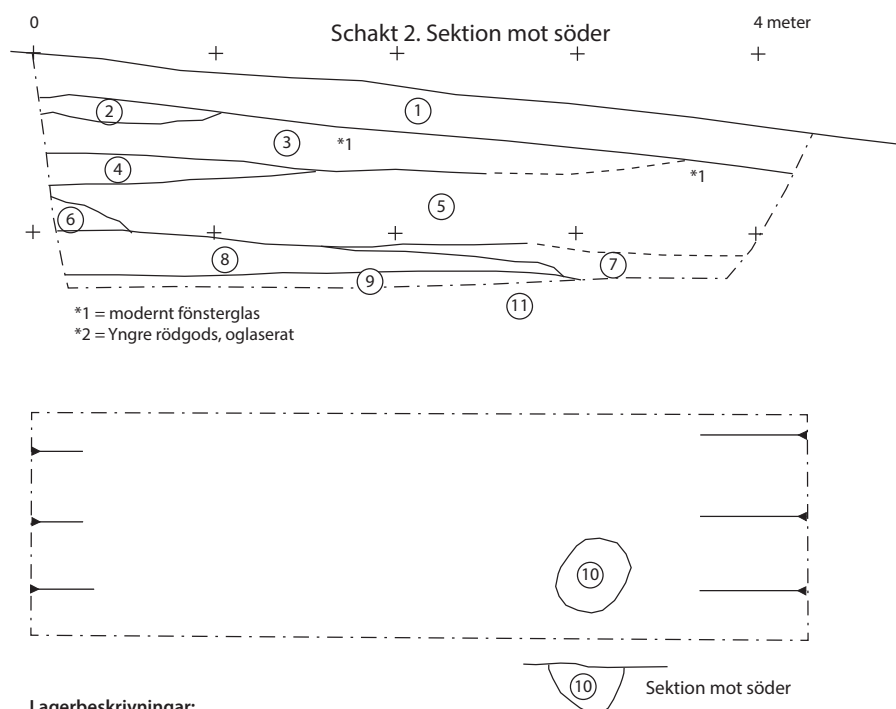
Figur 1. Dalby historiska bytomt, fornlämning 40, med platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna.



Figur 2. Utsnitt av 1786 års karta över Dalby (Lantmäteristyreliens arkiv). Fornlämning 40 (historiska bytomten) enligt FMIS markerad med grön färg. Förundersökningsschakten markerade med rött. En ungefärlig avgränsning av konstaterad fornlämning enligt förundersökningens resultat markerad med röd streckad linje.



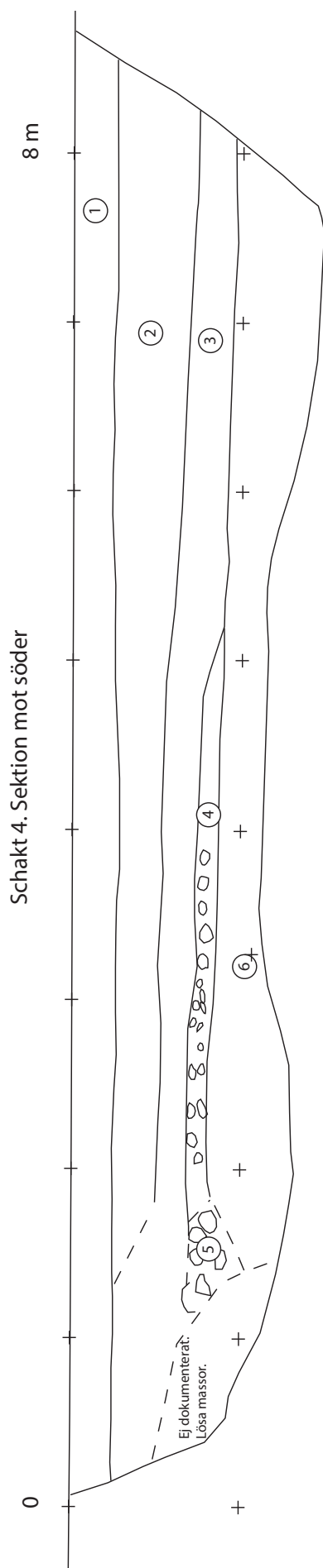
Figur 3. Kvarteret Klockaren 19 i Dalby (markerad med grå linje), fornlämning 40 (den historiska bytomten) enligt FMIS (yta markerad med grå färg och röd linje). Den streckade linje markerar ungefärlig avgränsning av fornlämning nr 40 enligt förundersökningens resultat. Förundersökningsschakten markerade med rött.



Lagerbeskrivningar:

1. Matjord.
2. Ljusbrun grus med småsten. Uppfyllnad eller utjämning.
3. Grå finkornig jord, lite lucker, lite inslag av småsten, enstaka bitar modernt fönsterglas. Utjämning.
4. Brun, grusig jord. Påminner om lager 2, med inslag av lite småsten. Utjämning.
5. Gråbrun finkornig jord med inslag av småsten, rött tegelkross förekommer. Ganska kompakt, särskilt mot botten. Omrört. Antingen påförd eller odlad omrörd jord. Inslag av ganska mycket småsten, ca 5-20 cm stora.
6. Ljust brun fin sand med lite grusigt inslag. Påminner om lager 2 och 4, med ganska skarpa tydliga kanter mot över- och underliggande lager.
7. Brun, melerad finkornig jord, inslag med lerkladdar, träkol. Att döma av utbredningen ett påfört lager.
8. Finkornigt, mörkt grått, kompakt, med ganska stort inslag rött tegelkross, enstaka djurben, småsten och kalkbruk. Vid schaktningen påräffades en skärva yngre rödgods på denna nivå. Karaktären på lagret tyder på att det rör sig om en uppfyllnad. Utjämning.
9. Ljust brun finkornig jord med lite småsten, få komponenter. Kan vara en äldre övergång till steril jord.
10. Melerad brungrå, finkornig, fet jord med inslag av träkol. Tydliga kanter i norr, men otydligt i sydöst. Troligen botten av stolphål.
11. Morän, sandig med aningen lerigt inslag. Fuktigt, tränger fram vatten.

Figur 4. Schakt 2. Sektion mot söder och plan. Skala 1:40.



Figur 5. Schakt 4. Sektion mot söder. Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar

1. Matjord.
2. Ljust brun, mager, lite sandig jord. Få komponenter, förutom småsten. Påförd utjämning.
3. Mörk, brungrå, kompakt, torr, lite fet jord. Inslag av rött tegelkross, en bit metall (yngre) påträffades i samband med schaktningen. Sannolikt påfört.
4. Lager med stenläggning (rundade), i sand, brun, inslag av tegelkross, yngre rödgods. Ligger direkt på moränen.
5. Parti med sten och rött tegel som går ned i moränen. Dränering.
6. Morän, gulbrun, torr, sandig.

Arkeologiska arkivrapporter från Lund har övergått i serien Kulturmiljörapporter fr.o.m. 2013.
I serien Kulturmiljörapporter har utgivits:

2017:20	Gamla Staden 8:1 – Slottshagen, fornlämning Helsingborg 42, Helsingborgs stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2012. Gertie Ericsson.
2017:21	Stora Råby 33:18- Stora Råby kyrkogård, fornlämning nr 10, Stora Råby socken, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2015. Ivan Balic.
2017:22	Kv Eskil 20, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2017. Krister Kåm Tayanin.
2017:23	Kv Grynmalaren 38, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Aja Guldåker.
2017:24	Håslövs stubbamölla, Södra Håslöv 18:2, Håslövs socken, Vellinge kommun, Skåne. Arbetsbeskrivning 2017. Henrik Borg, Olof Andersson.
2017:25	Kv Paradis 56, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Geoteknisk undersökning 2017. Aja Guldåker.
2017:26	Kv Kulturen 4-8, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Geoteknisk undersökning 2017. Aja Guldåker.
2017:27	Hallaröds kyrka, Hallaröd socken, Höörs kommun, Skåne. Rapport 2017. Carita Melchert.
2017:28	Hallaröds kyrka, Hallaröd socken, Höörs kommun, Skåne. Rapport 2017. Carita Melchert.
2017:29	Sandby 67:1, Fornlämning 93, Södra Sandby socken, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning. Aja Guldåker.
2017:30	Kv Paradis 45, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Geoteknisk undersökning 2017. Gertie Ericsson.
2017:31	Vombs by, fastigheten Vomb mfl, fornlämning Vomb 7:1, Vombs socken, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2015. Gertie Ericsson
2017:32	Kv Svartbröder 10, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Geoteknisk undersökning 2017. Aja Guldåker.
2017:33	Flyinge kungsgård, Flyinge 22:40, Lunds kommun. Antikvarisk medverkan 2017. Carita Melchert.
2017:34	Norra Hultseröd 1:8, Billinge socken, Eslövs kommun. Antikvarisk medverkan 2017. Carita Melchert.
2017:35	Ramlösa Brunn. Ramlösa 2:6, Ramlösa 2:1 m fl., Helsingborgs kommun. Kunskapsunderlag. 2017. Henrik Borg, Christer Göransson, Daniel Melchert.
2017:36	Bangatan och Clemenstorget i Lund. Innerstaden 2:1, 3:1, 3:16 och 3:17, Lunds kommun. Översiktlig arkeologisk förundersökning 2017. Jan Kockum.
2017:37	Innerstaden 2:1, Lilla Råby bytomt, fornlämning nr 175, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2017:38	Kv. Stådet 10, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2017. Krister Kåm Tayanin
2017:39	Innerstaden 3:32, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2015. Johan Wallin.
2017:40	Fjärrvärmeledning mellan Lund och Dalby, fastighet Dalby S:4 mfl. Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk utredning 2017. Jan Kockum.
2017:41	Kv Apotekaren 11, Lund, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologiska förundersökningar 2014 och 2015. Gertie Ericsson och Johan Wallin.
2017:42	Kv Trädgården 8, Lund, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2014. Ivan Balic.
2018:1	Kv. Klockaren 19, Dalby. Fornlämning 40:1, Dalby socken, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2017. Mattias Karlsson.